

De anatomie van de Islamitische Staat

ISIS-rebellen aan het front in Aleppo, Syrië. Foto: Madyan Dairieh / HH

<https://www.vn.nl/de-anatomie-van-de-islamitische-staat/>

Wie is Kalief Abu Bakr al-Baghdadi eigenlijk? En wie zijn de andere leiders van de Islamitische Staat? De Iraakse onderzoeker Hashim al-Hashimi schreef een onthullend boek over de terreurorganisatie.

Mosul, de grote moskee, 4 juli 2014. ‘Ik ben kalief Ibrahim, de leider die over u regeert,’ zei Abu Bakr Al Baghdadi tot de gelovigen die zich die eerste vrijdag van de ramadan voor het gebed hadden verzameld. ‘God heeft onze strijders overwinning op overwinning geschonken na lange jaren van jihad en geduld.’ Het was de eerste keer dat de wereld kennismakte met de geheimzinnige leider van de organisatie Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS), die net een duizelingwekkende opmars had gemaakt in Irak. De naam van de organisatie werd die dag trouwens omgevormd tot Islamitische Staat (IS).

Feit: Abu Bakr al-Baghdadi werd in 1971 geboren en groeide op in een arme familieboerderij vlakbij de stad Samarra. Hij claimt dat hij afstamt van de profeet

Tot dan toe waren er alleen twee onduidelijke foto’s in omloop van een onopvallende, baardloze man. Al-Baghdadi verscheen lange tijd ook voor zijn eigen mensen met een masker voor en werd dan ook ‘de onzichtbare sjeik’ genoemd. Die twee foto’s waren verspreid door de Amerikaanse autoriteiten, die een prijs van tien miljoen dollar op zijn hoofd zetten. In Mosul trad al-Baghdadi voor de eerste keer uit de schaduw, gehuld in een zwarte mantel en zwarte tulband, om zijn rechterpols een duur horloge. Een man met een breed gezicht en een grote donkere baard.

Symboliek voor de fijnproevers

Bij de historische bijeenkomst was de internationale pers vanzelfsprekend niet uitgenodigd. Het beeldverslag werd gemaakt door de propaganda-afdeling van ISIS en ging de hele wereld over. Het filmpje zat vol met islamitische symboliek voor de fijnproevers, die het westerse publiek, maar ook de gemiddelde moslim, waarschijnlijk is ontgaan. De Iraakse terrorisme-expert Hashim al-Hashimi zegt hierover: ‘Zijn zwarte tulband was twee keer omgeslagen, symbool voor het feit dat de oorlog nog voortduurt. Dat deed de profeet Mohammed ook toen hij voor de eerste keer naar voren trad na de verovering van Mekka. Al-Baghdadi hield zijn linkerhand slapjes voor zich, net zoals de profeet ooit deed. Hij handelde naar het voorbeeld

van Mohammed, zijn metgezellen, hun volgelingen en daar de volgelingen weer van, ook wel ‘de zuivere generaties’ genoemd. Voor salafisten over de hele wereld wilde Al-Baghdadi laten zien dat zijn optreden volledig in overeenstemming was met de orthodoxie.’

Van Hashim al-Hashimi verscheen onlangs (vooralsnog alleen in het Arabisch) zijn boek De wereld van ISIS, over ontstaan, opkomst en structuur van de organisatie. Al-Hashimi (41) studeerde economie in Bagdad, maar begon midden jaren negentig als jonge wetenschapper gewapende islamitische strijdgroepen te volgen. Hij heeft een soennitische achtergrond, maar deed de afgelopen jaren in opdracht van de door sjiieten gedomineerde Iraakse regering onderzoek naar terreurorganisaties. Hij sprak met direct betrokkenen, ook mensen die actief zijn in ISIS, volgde sociale media en de wereld van de veiligheidsdiensten.

‘Ik was niet verbaasd dat Al-Baghdadi opeens in het openbaar verscheen,’ zegt hij. ‘Volgens de grondbeginselen van het islamitisch recht moet een nieuwe kalief om zijn gezag te vestigen voorgaan in het gebed en een toespraak houden in zijn nieuwe hoofdstad.’

Slapende cellen

Wie is Al-Baghdadi? Mede dankzij Al-Hashimi’s spuurwerk is wat meer bekend geworden over zijn achtergrond. Zijn echte naam is Ibrahim Awwad Ibrahim al-Badri. Hij werd geboren in 1971 en groeide op in een arme boerenfamilie vlakbij de stad Samarra, waar volgens de overlevering ook de achterkleinkinderen van de profeet begraven zijn. Al-Baghdadi en veel van zijn stamgenoten claimen dan ook dat ze afstammen van de profeet. In de jaren negentig trok Al-Baghdadi naar de hoofdstad Bagdad, waar hij islamitische wetenschappen studeerde. Daar stond hij al bekend om zijn leiderschapskwaliteiten, vertelde oud-veiligheidsagent Adnan al-Asadi eerder dit jaar aan Al Arabiya-televisie. Na zijn studie werd Al-Baghdadi in verschillende moskeeën imam. Later promoveerde hij in Tikrit en werkte hij als universitair docent. Het waren de jaren dat Saddam Hoessein nog stevig in het zadel zat, maar ook de Amerikanen de Tweede Golfoorlog uitvochten. Reeds in die periode zou hij zich aangetrokken hebben gevoeld tot het extremistische salafisme. Of en in welke mate Al-

Baghdadi al actief was in een radicale organisatie is onbekend.

Inwoners van Taqba (bij Raqqa), zwaaiend met de islamitische vlag nadat strijders van IS de vliegbasis in de buurt hebben veroverd op 24 augustus 2014. Foto: Reuters

Zeker is wel dat hij in 2004 in de stad Fallujah om onbekende redenen werd opgepakt door de Amerikanen.

Hij werd beschouwd als een onbeduidende figuur en opgesloten in het beruchte kamp Bucca in Zuid-Irak, waar veel extremistische soennieten vastzaten. Volgens de Amerikaanse autoriteiten kwam hij al snel vrij, zo meldde The New York Times. Voormalig veiligheidsagent Al-Asadi beweert dat hij twee jaar vastzat, maar Al-Hashimi weet zeker dat Al-Baghdadi vijf jaar in het kamp doorbracht en daar verder radicaliseerde. ‘Bucca heeft gediend als kweekvijver voor de huidige generatie extremisten,’ zei Al-Asadi.

Toen Al-Baghdadi vrijkwam (of het nou in 2006 of 2009 was) was Al-Qaida in Irak in een zware strijd verwickeld met de Amerikaanse bezetters. De leider Abu Musab al-Zarqawi werd in 2006 gedood.

ISI stond na de dood van Al-Zarqawi onder leiding van Abu Omar al-Baghdadi (ook een Al-Baghdadi, het zijn beide schuilnamen, zie kader). Hij voerde volgens Al-Hashimi belangrijke hervormingen door. Onder Al-Zarqawi hing de organisatie als los zand aan elkaar, Abu Omar maakte er een hiërarchische organisatie van, iets wat onder zijn opvolger Abu Bakr al-Baghdadi alleen maar sterker is geworden. Ook bracht Abu Omar het aantal strijders sterk terug. Hij wilde alleen de beste en de anderen werden ondergebracht in slapende cellen. Al-Hashimi: ‘Het werd vergeleken met Al-Zarqawi allemaal efficiënter. Omdat een kleinere kern van strijders overbleef, werd infiltratie voorkomen. Verder werden kosten bespaard, bijvoorbeeld als het ging om de aanschaf van wapens.’

In april 2010 vielen Iraakse elite-eenheden een huis binnen in een buitenwijk van de stad Tikrit en bij een vuurgevecht kwamen Abu Omar al-Baghdadi en zijn adjudanten allemaal om het leven. Bij de gevechten troffen de Iraakse commando's mobiele telefoons, laptops en documenten aan die een schat aan informatie bevatten over lopende operaties en contacten tussen de leiding en Al-Qaida-leiders in Pakistan en Afghanistan. Opnieuw leek het erop alsof de radicale islamitische beweging in Irak op sterven na dood was. ‘Dit is een verwoestende klap voor Al-Qaida in Irak,’ zei de toenmalige Iraakse premier Nouri al-Maliki tevreden tot de verzamelde pers.

Legerofficieren van Saddam

Maar de premier juichte te vroeg.

Een maand later verspreidde de groep een korte verklaring dat Abu Bakr Al-Baghdadi was benoemd tot de nieuwe leider, na consultatie van ‘leiders, invloedrijke personen en opiniemakers’. De gezaghebbers in Irak en Washington krabden zich achter de oren. ‘Enig idee wie deze gasten zijn?’ schreef een medewerker van Stratfor in een e-mail die via WikiLeaks openbaar werd. Stratfor was een bedrijf dat in opdracht van de Amerikaanse overheid inlichtingen verzamelde voor Washington.

Nadat Abu Bakr al-Baghdadi was aangetreden, ging hij door met hervormingen. Het was zijn overtuiging dat de Islamitische Staat in Irak (ISI) alleen kon overleven als het een professionele militaire organisatie werd. Dan zou het een kans maken tegen het zwakke Iraakse leger, dat na de terugtrekking van de Amerikanen aan zichzelf zou zijn overgeleverd. Om zijn doel te bereiken, ging Al-Baghdadi – en dat was nieuw – de samenwerking aan met voormalige legerofficieren uit het tijdperk Saddam Hoessein.

Abu Omar de Tsjetsjeen met zijn strijders van IS. Foto: AFP

Die officieren waren na de val van de dictator in 2003 buiten de boot gevallen. Onder Amerikaanse druk werden ze stelselmatig geweigerd bij het nieuwe Iraakse leger. Velen sloten zich aan bij lokale verzetsgroepen en maakten daar een religieus radicaliseringsproces door. Een aantal van hen trad uiteindelijk toe tot de rangen van ISI. Aanvankelijk, onder Al-Zarqawi, speelden die officieren geen belangrijke rol in de top. Al-Zarqawi had vooral oog voor salafisten die van over de hele wereld naar Irak waren gekomen om tegen de Amerikanen te vechten. Ook onder Abu Omar bleven de voormalige legerofficieren een marginale rol spelen.

Dat veranderde dus drastisch na het aantreden van Abu Bakr al-Baghdadi. Hij benoemde vrijwel direct voormalig majoor-generaal Abu Ali al-Anbari tot hoofd van zijn veiligheidsdienst. Die is volgens Al-Hashimi onder meer belast met de beveiliging van Al-Baghdadi, moet infiltraties voorkomen en is verder verantwoordelijk voor ontvoeringen, ook die van de Amerikaanse journalisten James Foley en Steven Sotloff.

Al-Baghdadi installeerde verder een vierkoppige militaire raad die alle operaties in Syrië en Irak aanstuurt, waarbij hij zelf – vanzelfsprekend – het laatste woord heeft. Ook deze raad is samengesteld uit voormalige Saddam-getrouwen. De vier mannen hebben net als Al-Baghdadi kortere of langere tijd in Baccu vastgezet, dus de lijnen zijn kort. Al-Hashimi: ‘Al-Baghdadi benoemt alleen mensen met wie hij vriendschappelijke betrekkingen onderhoudt, die hij vertrouwt. Het zijn de mensen die voor hem van cruciaal belang zijn, zij zorgen ervoor dat hij aan de macht blijft en dat zijn organisatie professioneel wordt gerund.’

Hiërarchisch opgebouwd

De belangrijkste man na Al-Baghdadi is Abu Moslim al-Turkmani, een voormalige luitenant-kolonel die jarenlang ervaring opdeed toen hij onder Saddam Hoessein inlichtingen- en veiligheidsdiensten runde. Al-Hashimi: ‘Al-Turkmani is zeer intelligent en combineert klassieke militaire kennis met zijn ervaringen in de stadsguerrilla van de laatste jaren.’ Onder tweede man Al-Turkmani, veiligheidschef Al-Anbari en de militaire raad is de organisatie hiërarchisch opgebouwd. Er zijn gouverneurs die de verschillende provincies

besturen, een sjoera-raad die Al-Baghdadi van adviezen voorziet, een mediatak en een religieuze raad die zich buigt over godsdienstige kwesties. De leden van die laatste raad schrijven ook de speeches van Al-Baghdadi en verzorgen religieuze liederen die de strijdmoraal moeten verhogen.

De leider en zijn voorgangers: Abu Musab al-Zarqawi, Abu Omar al-Baghdadi en nu: Abu Bakr al-Baghdadi

Buitenlanders spelen in het hart van de organisatie volgens AlHashimi geen rol: ‘De rol van Arabische migranten (de meerderheid van de buitenlandse jihadisten, HEB, AB) in de organisatie werd beperkt tot rekrutering, media en de inzameling van gelden.’

Wel is er een brigade met vooral strijders uit Tsjetsjenië, Bosnië en Azerbeidzjan, die onder leiding staat van Abu Omar de Tsjetsjeen, een gevreesd man met een machtige rode baard. Die eenheid zou verantwoordelijk zijn voor veel van de gruweldaden.

Golf van zelfmoordaanslagen

De hervormingen leidden tot een heropleving van de organisatie. Op 5 mei 2011, drie dagen nadat Osama Bin Laden was omgekomen, gaven ze hun visitekaartje af. Op die dag werd een politiebureau aangevallen in de Iraakse stad Hilla, waarbij 24 politiemensen omkwamen. In een verklaring eiste Al-Baghdadi de aanslag op uit wraak voor de dood van de Al-Qaida-leider. Op 15 augustus volgde een golf van zelfmoordaanslagen in Mosul, waarbij meer dan zeventig mensen de dood vonden. En twee weken later was het weer raak, ditmaal in Bagdad: een zelfmoordenaar blies zich op in de grootste moskee van de stad, waarbij weer tientallen doden en gewonden vielen. In oktober van dat jaar zetten de Amerikanen Al-Baghdadi op de lijst van meest gezochte terroristen, op zijn hoofd kwam een prijs van tien miljoen dollar.

Feit: in mei 2005 werd Abu Bakr Al-Baghdadi benoemd tot de nieuwe leider van de Islamitische Staat in Irak (ISI), het latere ISIS en het nog weer latere IS

In diezelfde zomer dat ISI (de Islamitische Staat in Irak dus) weer van zich deed spreken in Irak, kreeg de volksoverstand in buurland Syrië steeds meer de trekken van een burgeroorlog. Al snel meldden zich ook internationale jihadisten op het strijdtoneel, onder wie ook ISI-strijders, die de grens overstaken. Zij vochten aanvankelijk onder de vlag van Jabhat al-Nusra (‘Het front van de overwinning’), de Syrische afdeling van Al-Qaida. Maar in april 2013 trok Al-Baghdadi zijn eigen plan. Hij richtte een nieuwe organisatie op, de Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS) en verklaarde dat hij streefde naar een kalifaat dat zich uitstrekte van Cyprus, Jordanië en Israël tot Irak. Dit tot grote woede van de leider van Al-Qaida, de

Egyptische Aiman al-Zawahiri, die in een brief op 23 mei 2013 eiste dat Al-Baghdadi zich zou beperken tot Irak en sprak van 'een fout'. Tussen de mannen ontstond een onoverbrugbaar conflict. ISIS groeide desondanks snel.

Al snel gingen geruchten dat Saoedi-Arabië en andere Golfstaten achter de organisatie zaten om zo voet aan de grond te krijgen in een deel van de Arabische wereld waar op dat moment de gehate en gevreesde sjiieten een belangrijke rol speelden. Maar ISIS-expert Al-Hashimi wilde zo ver niet gaan. 'De organisatie kreeg vanaf het begin zijn inkomsten uit oorlogsbuit en donaties van individuen uit de Golf en uit Europa.'

Ik luister en ik gehoorzaam

Niet alleen in Irak rekruteerde Al-Baghdadi topfiguren uit de rangen van het voormalige regime, ook in Syrië. In 2012 liep daar Badran Shabani, een belangrijke sleutelfiguur uit de inlichtingenwereld, over naar ISIS. Tussen 2003 en 2012 zorgde Shabani er volgens Al-Hashimi voor dat buitenlandse jihadisten ongehinderd via Syrië over de grens naar Irak konden komen om zich aan te sluiten bij Al-Qaida in Irak en later de Islamitische Staat in Irak, om zo de Amerikaanse militairen het leven zuur te maken. 'De Syrische president Assad heeft Al-Baghdadi en zijn voorgangers jarenlang geen strobreed in de weg gelegd. Zo konden ze voet aan grond krijgen in Irak en Syrië. En dat keert zich nu tegen Damascus,' zegt Al-Hashimi.

In Syrië won ISIS snel terrein; het kreeg controle over olievelden in het oosten van het land en in juni 2013 viel de stad Raqqa in hun handen. Maar de organisatie verzeilde al snel in conflicten met andere oppositiegroepen die tegen dictator Assad streden. ISIS was onverzoenlijk: wie niet met hen is, is tegen hen. Overwonnenen moesten een eed van trouw afleggen. Op filmpjes die op internet circuleren, zie je gevangen genomen strijders en militairen steeds in koor de kreet 'Ik luister en ik gehoorzaam' roepen. De gevangenen worden vervolgens vaker wel dan niet met een nekschot om het leven gebracht. De organisatie maakte zich door haar harde methoden populair en werd begin 2014 van alle kanten aangevallen en moest terrein prijsgeven. Ze trok zich terug in de stad Raqqa.

Abu Bakr al-Baghdadi gaat het gebed voor in Mosul. Foto: HH

In Irak werkten de verschillende soennitische groepen juist wél goed samen, onder leiding van Al-Baghdadi. Ze begonnen hun opmars in 2013 in de provincie Anbar die grenst aan Syrië, en bezetten eind februari 2014 de stad Fallujah. Op internet verschenen gruwelijke filmpjes van executies en drive by shootings, met als doel angst aan te jagen. En met resultaat. In korte tijd werden grote stukken land veroverd, even leek zelfs Bagdad te wankelen, de stad Tikrit viel en begin juni stond ISIS voor de poorten van de miljoenenstad Mosul.

160 usb-sticks met informatie

Twee dagen voor de stad viel, deden de Iraakse autoriteiten een inval in de schuilplaats van een lid van de militaire raad genaamd Abu Abdurrahman al-Bilawi. Hij was in het diepste geheim actief achter de vijandelijke linies. De Iraki's deden een enorme vondst: 160 usb-sticks met een schat aan informatie over ISIS. Ook Hisham alHashimi mocht meekijken, de Iraakse regering huurde hem in als extern expert. De documenten bevestigden Al-Hashimi in zijn beeld dat Al-Baghdadi vastbesloten was geweest de organisatie drastisch om te vormen. Ook bleek hoe precies de top van ISIS te werk ging: de informatie van de staat in opbouw bleek tot in het kleinste detail geordend. In de stukken werd een complete boekhouding aangetroffen van inkomsten die de groep verwierf uit roof en plundering. De conclusie: ISIS heeft helemaal geen buitenlandse grootmacht achter zich nodig, ze redden zichzelf wel met de inkomsten uit olie, de anderhalf miljard die ze aantreffen in een verlaten bank in Mosul en de inkomsten uit de verkopen van gestolen antiek.

Op de usb-sticks werden ook namen, e-mailadressen en mobiele telefoonnummers gevonden van buitenlandse jihadisten die zich bij de Islamitische Staat hadden aangesloten. Voor het eerst was er een overzicht van wie er zich daadwerkelijk bij de organisatie had gevoegd. Of die informatie is gedeeld met westerse geheime diensten en meer in het bijzonder met de AIVD, is niet bekend. Al-Hashimi: 'Wat ik kan zeggen, is dat tweeduizend westerse strijders zich hebben aangesloten bij de Islamitische Staat.'

Op 2 september 2014 doorbraken Koerdische troepen, sjiiitische milities en het Iraakse leger de belegering door IS van de Iraakse stad Amirli. Foto: Reuters

Dankzij de zee van informatie kon Al-Hashimi voor het eerste alle puzzelstukjes in elkaar leggen en ontstond voor hem een nog scherper beeld van wie wie is in de geheimzinnige organisatie. Er zijn commandanten die ieder een afzonderlijke taak hebben: de een houdt zich bezig met gevangenen, de ander met het transport van zelfmoordenaars of met de opvang van de families van overleden strijders. Volgens Hashimi zijn er op dit moment ongeveer 48.000 mensen in Irak actief voor de Islamitische Staat; in Syrië zou het om 52.000 mensen gaan. Daarvan is volgens hem maar een klein deel daadwerkelijk strijder: ongeveer tienduizend in Irak, in Syrië een paar duizend meer. Naar schatting van Al-Hashimi zijn er ongeveer duizend officieren in het veld actief. Het ISIS-kader ontvangt een salaris dat varieert van een paar honderd tot tweeduizend euro.

Amerikaanse luchtaanvallen

Hoe lang zal de zegetocht van de Islamitische Staat nog voortduren? Afgelopen week werd het beleg doorbroken van het Noord-Iraakse stadje Amirli, waar meer dan tienduizend

sjiitische Turkmenen twee maanden omsingeld waren en een slachtpartij dreigde. Een bonte coalitie van Koerdische peshmerga's, sjiitische milities en het Iraakse leger trok de stad binnen nadat stellingen van IS door Amerikaanse vliegtuigen waren gebombardeerd. In korte tijd kreeg IS klap na klap. Ze werden door de Amerikanen gebombardeerd bij de berg Sinjar waar Yezidi's klem zaten, ze werden verdreven van de waterkrachtcentrale bij het stuwmeer in de buurt van Mosul en nu is dan ook Amirli en omgeving schoongeveegd, net als het platteland rond Tikrit. Afgelopen week kwam een naaste vertrouweling van Al-Baghdadi om bij een Amerikaanse luchtaanval.

'Islamistische Staat is de afgelopen jaren als sterkste uit de strijd gekomen. Dat kwam mede door de hoge moraal van de strijders,' zegt Al-Hashimi. 'Maar de heftige Amerikaanse luchtaanvallen zijn een schok voor hen, de balans lijkt nu in het voordeel van de Iraakse strijdkrachten om te slaan. Voor mij is één ding duidelijk: alleen een buitenlandse interventie kan de Islamitische Staat stoppen, een andere weg is er niet.'

Voor dit verhaal is ook gebruik gemaakt van artikelen uit The Guardian, The Telegraph en The New York Times.

Waarom alle jihadi's abu heten

De rangen van de Islamitische Staat zitten vol met mannen wier naam begint met 'Abu'. Abu Bakr al-Baghdadi, Abu Omar al-Baghdadi, Abu Ali al-Anbari en ga zo maar door. Waarom? Het is een traditioneel gebruik in het Midden-Oosten dat volwassen mannen worden aangesproken als vader van de eerstgeboren zoon. En het Arabische woord voor 'vader van' is Abu. In ondergrondse jihadistische én nationalistische bewegingen in het Midden-Oosten is het al heel lang gebruik dat strijders elkaar aanspreken met 'Abu' in combinatie met de naam van een metgezel van de profeet of, een bijnaam, en tot slot een geografische of etnische aanduiding. De leider van de Islamitische Staat heeft zijn naam wel heel goed uitgekozen. Hij noemt zichzelf Bakr, naar de beste vriend van de profeet, in de zevende eeuw de eerste kalief na de dood van Mohammed, iemand die zeer hard optrad tegen afvalligen, net zoals de huidige kalief. Al-Baghdadi staat vanzelfsprekend voor 'hij die afkomstig is uit Bagdad'.